

ŠARŪNĖ SEDEREVIČIŪTĖ

Tytuvėnų Romerių¹ fotoalbumų kolekcija Lietuvos dailės muziejuje

Dar 1979 m. Lietuvos dailės muziejus (LDM) įsigijo nemažai eksponatų iš Zigmo Naujalio (1893–1979) asmeninės kolekcijos, tarp jų ir tris dabar muziejaus Istorinės fotografijos fonde saugomus prieškarinius Tytuvėnų Romerių giminės atstovų asmeninius fotoalbumus. Šio straipsnio tikslas – ne tik pristatyti šiuos eksponatus, bet ir pasvarstyti apie jų pritaikymo galimybes atliekant įvairius tyrimus. Patikimų objektyvių faktų, remiantis vien nuotraukų albumais, nustatyti beveik neįmanoma, vis dėlto būtent juose atsiskleidžia žmonių požiūris į gyvenimą, matyti, kokie dalykai jiems buvo svarbūs. Dėl šios priežasties senųjų fotografijų albumai mūsų laikais imti suvokti kaip vis dar neišnaudotas ir iki galo neištyrinėtas sukaupų istorinių sociokultūrinių žinių šaltinis.

Reikšminiai žodžiai: fotoalbumai, Romeriai, mėgėjiška fotografija, tarpukario Lietuva, Edvardas Rokas Romeris, Elena Romerytė, fotografijos istorija, Tytuvėnai.

Šiek tiek istorijos

XX a. pradžioje, pramonei plečiantis ir prisitaikant prie modernėjančios visuomenės poreikių, fotografija iš siauram profesionalų ir turtingųjų ratui prieinamo brangaus pomėgio tapo plačiam visuomenei prieinamu užsiėmimu. Tokį pokytį lėmė technologinė pažanga. Drastiškai sumažinus fotoaparato dydį ir kainą, jis tapo prieinama preke daugumai visuomenės sluoksnių. Lūžis fotografijos istorijoje įvyko tuomet, kai tapo akivaizdu, jog tarp kuriančiųjų asmeninius atvaizdus ėmė ryškiai dominuoti neprofesionalai². Šiems fotografams mėgėjams labiau negu forma ir atlikimo precizika rūpėjo atvaizdų turinys, jų asmeninė reikšmė. Mėgėjai nesiekė, kad kiekviena nuotrauka liudytų fotoaparato technines galimybes ar autoriaus meninius sugebėjimus. Vartotojų-mėgėjų tikslas

buvo dokumentuoti ir išsaugoti jausmą, įkūnyti atsiminimą³.

Masinės mėgėjiškos fotografijos banga tarpukariu pasiekė ir nepriklausomą Lietuvą. Apie tai liudija reklamos spaudoje, specialūs leidiniai, o svarbiausia – asmeniniai fotografijų albumai. Iki Pirmojo pasaulinio karo Lietuvos teritorijoje susiduriame daugiausia su tradiciniais *carte de visite* ir *cabinet card* tipo portretinėms nuotraukoms skirtais prabangiais albumais, o tarpukariniuose albumuose iš karto į akis krenta įvairiausių siužetų buitinių / mėgėjiškų kadru gausa. Keletas iš mūsų dienas pasiekusių tokio tipo artefaktų yra saugomi LDM Istorinės fotografijos fonde – tai trys Romerių šeimai priklausę tarpukario laikotarpio (1929–1935 m.) fotografijų albumai (inv. Nr. LDM Fi-2105; LDM Fi-2106; LDM Fi-2107).

Tytuvėnų Romeriai

Romeriai – Lietuvos bajorų šeima, XVII a. pradžioje atsikėlusį į Lietuvą iš Livonijos. Giminė pasižymėjo Lietuvos valstybės kariuomenėje, visuomeniniame ir kultūriniame gyvenime. Muziejuje saugomi albumai priklauso Trakų-Tytuvėnų giminės linijos atstovo Eugenijaus Romerio (*Eugeniusz Romer*, 1871–1943) šeimai. Jis buvo dvarininkas, ekonomistas ir visuomenės veikėjas. Paveldėjęs iš tėvo Izidoriaus Romerio dvarą, nuo 1911 m. su žmona dailininke Sofija Dembovskyte Romeriene (*Zofia Dembowska Romerowa*, 1885–1972), kilusia iš Vilniaus, apsigyveno Tytuvėnų dvare. Pirmojo pasaulinio karo metu, vokiečiams užėmus dvarą, su trimis mažamečiais vaikais Romerių šeima buvo priversta trauktis vis

Ant Tytuvėnų dvaro gyvenamojo namo laiptų susėdę Romerių šeimos nariai su svečiais. Priekyje iš dešinės sėdi Andrius Tadas, šalia jo – Edvardas Rokas. Viršuje iš kairės – Sofija Ona, Sofija Romerienė, Elena, Eugenija ir neatpažinti moteris bei vyras. 1933 m.

8,8 x 13,2 cm. LDM Fi-2107/6.
Fotografas nežinomas

gilyn į rytus, kol galiausiai apsistojo Aninske (Vitebsko gub.). 1919 m. visi grįžo į Tytuvėnus⁴, ten gyveno iki Antrojo pasaulinio karo⁵. Per karą susiklosčius dramatiškoms aplinkybėms, šeima išsibarstė po visą pasaulį. Eugenijus mirė tremtyje Rusijoje, o Sofija, palaidojusi vyrą, evakuavosi į Kairą. Po trejų metų Londone jai pavyko susitikti su vaikais. Nuo 1950 m. S. Dembovskytė Romerienė gyveno Kanadoje.

Albumuose labiausiai atsispindi Sofijos ir Eugenijaus penkių atžalų gyvenimai. Vyriausioji dukra – Sofija Ona Romerytė Hempel (*Zofia Ana Romerówna Hempel*, 1912–1998). 1931 m. ji baigė Seserų nazariečių mergaičių gimnaziją Vilniuje, paskui studijavo Politinių mokslų mokykloje prie Rytų Europos mokslinių tyrimų instituto. Nuo 1938 m. gyveno Lenkijos Gdynės mieste, dirbo jūrų valdyboje ir netrukus ištekėjo už dr. Jano Hempelio (*Jan Hempel*). 1946 m. kartu su vyru išvyko į Londoną, gyveno Hemsbyje. 1950 m. su šeima emigravo į Australiją, Melburną.

Vyriausias Eugenijaus ir Sofijos Romerių sūnus – Edvardas Rokas Romeris Redas (*Edward Roch Romer Red*, 1913–1995). Jam ir priklausė du muziejuje saugomi albumai. Edvardas Rokas 1923–1931 m. mokėsi Žygimanto Augusto berniukų gimnazijoje (*Gimnazjum Państwowe im. Króla Zygmunta Augusta*) Vilniuje. 1938 m. baigė Lvovo politechnikos institutą ir įgijo tiltų ir vandens statinių inžinieriaus specialybę. 1948 m. per Londoną išvyko į Kanadą.

Trečioji Tytuvėnų Romerių atžala – Eugenija Bronislava Romerytė Hempel (*Eugenia Bronislawa Romerówna Hempel*, 1914–2005). Apie 1933 m. ji baigė vidurinę mokyklą Vilniuje, paskui keletą metų gyveno Tytuvėnų dvare, padėjo ūkyje. 1938 m. susituokė su Stanislovu Hempeliu (*Stanisław Hempel*) ir išsikėlė į Liublino vaivadiją. Pokariu su šeima emigravo į Vokietiją, tačiau vėliau grįžo ir likusį gyvenimą praleido Varšuvoje.

Elena Matilda Romerytė Rankovič (*Helena Matylda Romerówna Rankowicz*, 1919–1997) – jauniausia Sofijos ir Eugenijaus Romerių dukra. 1937 m. ji baigė vidurinę mokyklą Varšuvoje ir padėjo tėvams Tytuvėnų dvare. 1945 m. susituokė, po karo emigravo į užsienį, galiausiai apsistojo Kanadoje.

Andrius Tadas Romeris (*Andrzej Tadeusz Romer*, g. 1921) – jauniausias Sofijos ir Eugenijaus sūnus. Nuo 1931 m. jis lankė lenkų gimnaziją Panevėžyje. 1948 m. emigravo į Jungtines Amerikos Valstijas (JAV)⁶.

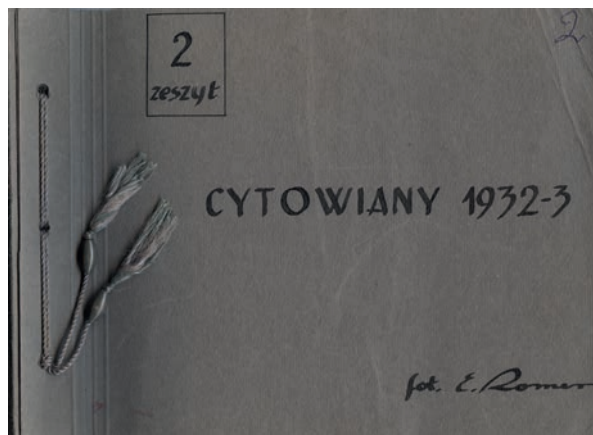
Kas slypi trijuose fotoalbumuose?

Seniausias ir mažiausias apimties albumas (inv. Nr. LDM Fi-2105),

priklausęs Edvardui Rokui Rome-riui, datuojamas 1929–1930 metais. Tuo metu Edvardas Rokas mokėsi aštuntoje Vilniaus Valstybinės kara- liaus Žygimanto Augusto gimnazijos (*Gimnazjum Państwowe im. Króla Zygmunta Augusta w Wilnie*) klasė- je⁷. Albume gausiai (29 nuotraukos) atspindėtas gimnazijos gyvenimas – mėgėjiškuose kadruose septintokai užfiksuoti įvairių pamokų ir renginių

metu, žaidžiantys mokyklos kieme, vaidinantys spektaklyje. Ši medžiaga praverstų atliekant ne tik pačios gimnazijos, bet ir tarpukario Vilniaus ar apskritai to meto švietimo sistemos istorinius tyrimus. Šioje gimnazi- joje (dabartinis pastato adresas Tauro g. 20) taip pat mokėsi vos metais vyresnis Česlovas Milošas. Septyniuose nuotraukose (inv. Nr. LDM Fi- 2105/8–14) įamžinta ir gimnazistų kelionė į 1929 m. vykusią Lenkijos nacionalinę parodą Poznanėje (*Powszechna Wystawa Krajowa Poznań*). Pirmuosiuose lapuose – nuotraukos su Vilniaus bažnyčių ir Trakų vaiz- dais. Albumas baigiamas keturiomis fotografijomis, kuriose užfiksuoti kalnuose slidinėjantys jaunuoliai. Slidinėjimo Tatrų ar Karpatų kalnuose siužetas fragmentiškai tęsiamas ir kituose dviejuose albumuose. Regis, tai buvo mėgstama Edvardo Roko pramoga. Iš viso dvylikoje tamsaus kartono albumo lapų įklijuotos 46 nedidelio formato (vidutiniškai apie 5 x 8,5 cm) nuotraukos.

Antrasis Edvardo Roko albumas (inv. Nr. LDM Fi-2106) daug gau- sesnis (139 fotografijos) ir įvairesnis. Visos paprastame pilko kartono albume suklijuotos nuotraukos yra itin mažo formato – vidutiniškai 5 x 7 cm. Kai kuriuose lapuose randamos juodu tušu lenkiškai įrašytos vietos ir datos. Nors įrašas ant viršelio liudija, kad albumo fotografijos darytos 1932–1933 m., kai kurios nuotraukos datuojamos 1931–1934 me- tais. Didelėje dalyje šio albumo fotografijų – įvairių tuo metu Lenkijai priklausiusių miestų ir vietovių (Lvovo, Žovkvos, Krokuvos, Vilniaus) architektūros vaizdai. Daugiausia užfiksuota maldos namų eksterjerų ir interjerų fragmentų. Gana nemažai Tytuvėnų bernardinų vienuolyno ansamblio nuotraukų, o ikonografinė prasme ypač vertinga fotografija, kurioje užfiksuotas iki mūsų dienų neišlikęs paveikslas „Jėzaus krikš- tas“, kabojęs Švč. Mergelės Marijos bažnyčios Jėzaus gimimo altoriju- je⁸ (inv. Nr. LDM Fi-2106/120). Didelė albumo dalis skirta Edvardo

Edvardo Roko Romerio fotografijų albumas. Stačiakampio formos, kartono viršeliais, persiūtas šilkiniais siūlais.

15 lapų, 139 fotografijos.
20 x 27,3 cm. LDM Fi-2106/1

Jėzaus gimimo altorius Tytuvėnų bernardinų vienuolyno Švč. Mergelės Marijos bažnyčioje. Altoriaus retabulo pirmo tarpsnio centre, dekoratyviame gipsiniame aprėminime, įkomponuotas paveikslas „Jėzaus Krikštas“ (neiškilęs). 1931–1933 m.

7,6 x 3,9 cm. LDM Fi-2106/120. Fotografas nežinomas

Roko studijoms Lvove: žaismingos „gyvųjų paveikslų“ scenos su bendramoksliais (inv. Nr. LDM Fi-2106/79–84), įvairios išvykos (pvz., į Borislavo naftos perdirbimo gamyklą) ir geodeziniai matavimai. Čia pat ir pats autorius, palinkęs virš brėžiniais nukrauto stalo (inv. Nr. LDM Fi-2106/136,137). Įdomus dvyliktas albumo puslapis, užpildytas nedideliais mėgėjiškais vienos merginos portretais (inv. Nr. LDM Fi-2106/66–78). Tai Krista Grosė (*Krysta Grosse*). Apie ją duomenų nėra, tačiau žinoma, kad *Grosse* buvo S. Dembovskytės-Romerienės motinos Matildos (1860–1920) mergautinė pavardė. Pastaroji iki ištekėdama su šeima gyveno Krokuvoje. Manytina, kad K. Grosė buvo S. Dembovskytės Romerienės dukterėčia, Edvardo Roko pusseserė. Tytuvėnuose Edvardas Rokas jai surengė tikrą fotosesiją – mergina įvairiais būdais ir su skirtingais atributais pozavo tai prie

lango, tai prie stalo, tai prie sienos.

Kita nuotraukų iš Tytuvėnų dalis (inv. Nr. LDM Fi-2106/196–108) skirta Romerių šeimai – tiek grupinėms fotografijoms, tiek pavieniams Edvardo Roko bei jo seserų ir brolio portretams. Apmaudu, kad du puslapiai, skirti Tytuvėnų dvaro interjerui reprezentuoti, buvo perklijuoti fotografijomis, kuriose įamžintos medinių šventųjų skulptūros. Liko tik rašytinis pėdsakas – įrašas „Cytowiany wnętrza 1932“. Albume esama ir gamtos etiudų, dažniausiai kalnų peizažų arba kompozicijų stambiu planu (pvz., dešimtas puslapis skirtas apšerkšnėjusioms medžių šakoms (inv. Nr. LDM Fi-2106/55–60). Dalies nuotraukose užfiksuotų objektų identifikuoti nepavyko (pvz., fotografijose, kurių inv. Nr. LDM Fi-2106/115,116, įamžintų dviejų pastatų, kurių pirmasis primena nedidelius mūrinius dvaro rūmus, o antrasis medinį dvarelį).

Trečiojo albumo (inv. Nr. LDM Fi-2107) savininkas nėra aiškus. Iš pradžių spėta, kad ir jis priklausė Edvardui Rokui, tačiau tuo abejoti verčia kelios detalės. Pirmą, albume atspindėtas laikotarpis, t. y. 1930–1935 m., sutampa su antrojo albumo (inv. Nr. LDM Fi-2106) laikotarpiu. Antra, tiek trečiajame albume įklijuotų fotografijų, tiek paties albumo

„Gyvojo paveikslo“ scena.
Edvardas Rokas Romeris
su bendramoksliais.
Lvovas, 1931–1932 m.

5,8 x 7,9 cm. LDM Fi-2106/83.
Fotografas nežinomas

Edvardas Rokas Romeris
(dešinėje) su draugu
slinkinėja Tatrų kalnuose
Lenkijoje. 1931–1934 m.

4,3 x 6,3 cm. LDM Fi-2106/39.
Fotografas nežinomas

stilstika visai kitokia: jis itin didelio formato (40 x 33,3 cm), pavienės fotografijos taip pat daug didesnės. Nors antrajame ir trečiajame albumuose esama ir visiškai identiškų nuotraukų, pastarajame jos padidintos, kai kurios kadruotos. Panašu, kad Edvardo Roko negatyvais greičiausiai tiesiog pasinaudota įterpiant nuotraukas jau į kitokį vizualinį pasakojimą. Trečia, šiame albume prie Edvardo Roko portretinių atvaizdų įrašai „RED“ (taip jaunuolį vadino artimieji) liudija, kad sudarytojas buvo ne jis pats. Penkių Romerių vaikų grupinis portretas (inv. Nr. LDM Fi-2107/7) su prieraišu „NASZA PIĄTKA“ (mūsų penkeriukė) rodo, kad sudarytojas tikrai buvo tarp jų. Eugenijos portretų gausa albume (net 10) su

Valstybinės karaliaus
Žygimanto Augusto
gimnazijos Vilniuje
(*Gimnazjum Państwowe
im. Króla Zygmunta
Augusta w Wilnie*) VII a.
klasės mokinių grupės
portretas. 1929–1930 m.

8,7 x 5,6 cm. LDM Fi-2105/22.
Fotografas nežinomas

Elenos Romerytės
portretas. Tytuvėnai,
1932 m.

6 x 4,5 cm. LDM Fi-2106/108.
Fotografas nežinomas

Eugenija Romerytė miške.
Tytuvėnų apylinkės,
1930–1935 m.

8,7 x 12,3 cm. LDM Fi-2107/30.
Fotografas nežinomas

Žydų gatvelė Kelmėje.
1930–1935 m.

11,3 x 8,4 cm. LDM Fi-2107/99.
Fotografas nežinomas

atitinkamais priedais („GENIA“) prieštarauja jos autorystės galimybei, kaip ir tada dar mažamečio Andriaus Tado. Taip pat yra ir pora Sofijos Onos portretų su priedais „ZOSIENIA“. Taigi, kadangi jame nėra nei vieno portretinio Elenos Romerytės atvaizdo, atmetimo būdu galima spėti, kad šis albumas priklausė būtent jai. Nepaisant autorystės, šiame albume matyti pastanga atspindėti visų Romerių šeimos narių gyvenimą nesusitelkiant į vieną individą. Gausu buitinių šeimos portretų (inv. Nr. LDM Fi-2107/5, 6, 7, 55, 85, 86) ar pavienių atvaizdų iš Tytuvėnų. Vis dėlto, sąmoningai ar ne, daugiausia dėmesio tenka Edvardui Rokui, Eugenijai ir tėvui Eugenijui. Matyt, Edvardas Rokas, turėjęs asmeninį fotoaparata, pildydavo ne tik savo rinkinį, bet siūsdavo nuotraukas ir namiškiams, o Elena jas kruopščiai suklijuodavo į savotišką šeimos albumą. Todėl į šeimos naratyvą įsipina ir jau savarankiško Edvardo Roko gyvenimo istorija – šeimyninius kadrus papildė vaizdai iš įvairių išvykų po tuometinės Lenkijos vietas. Šiek tiek stebina, kad nėra nei vieno Sofijos Dembovskytės Romerienės portreto. Bet itin įdomi nuotrauka, vaizduojanti vargingą gatvę Kelmėje (inv. Nr. LDM Fi-2107/99). Sofija apie 1930 m. iš tos pačios perspektyvos nupiešė šios gatvės eskizą

pavadinimu „Žydų gatvė Kelmėje“⁹. Galbūt ji pasinaudojo būtent šia nuotrauka? Daugiau albume nėra nei vieno Kelmės vaizdo. Kai kurios fotografijos perteikia ir individualius meninius Elenos ieškojimus. Tai, pavyzdžiui, gamtos etiudai, vaizduojantys kerpes miške (inv. Nr. LDM Fi-2107/29) ar didžiulius bijūnų žiedus (inv. Nr. LDM Fi-2107/32), Baisogalos malūno peizažas (inv. Nr. LDM Fi-2107/22), siluetinis Eugenijos portretas saulės nušviestame miške (inv. Nr. LDM Fi-2107/30). Sesuo Eugenija, regis, buvo mėgstamiausia Elenos „pozuotoja“. Albume, be viršelio, iš viso yra 26 lapai ir 105 fotografijos.

Albumai muziejų pasiekė ne visai autentiškos formos. Neaišku, kokiomis aplinkybėmis kelios nuotraukos buvo pakeistos vėlesnėmis, sovietinio laikotarpio, fotografijomis (inv. Nr. LDM Fi-2106/77, 109–113, LDM Fi-2107/23, 24, 26, 33, 88). Tokius albumus 1979 m. LDM įsigijo iš Zigmo Naujaliao (1893–1979) asmeninės kolekcijos po jo mirties. Koku būdu Romerių albumai atsidūrė pas velionį, žinių taip pat nėra. Vis dėlto keletas neautentiškų neaiškiomis aplinkybėmis į albumus įsimaišiusių fotografijų ženkliai nesuardo bendros albumų struktūros ir istorinės jų vertės.

Teorinės galimybės praktikoje

Nors Lietuvoje asmeniniai fotoalbumai dar nesulaukė rimtesnio akademikų dėmesio, jų kolegose Vakaruose jau keletą dešimtmečių apmąsto šių vizualinių istorinių-sociokultūrinių šaltinių potencialą. Be pateikto atskirų fotografijų pristatymo, toliau šioje publikacijoje bus bandoma į Romerių albumus pažvelgti „vakarietišku“ žvilgsniu – kaip į vizualinius to laikmečio istorinį-sociokultūrinį gyvenimą perteikiančius dokumentus.

Pasak sociologų Andrew L. Walkerio ir Rosalindos K. Moulton, šiandien išlikę istoriniai asmeniniai fotoalbumai suteikia turtingų žinių apie tai, kaip anuomet žmonės suprato savo gyvenimą ir kaip norėjo, kad tą gyvenimą suprastų kiti¹⁰. Ištyrę keliasdešimt albumų ir jų autorių pasakojimų, mokslininkai teigia, kad egzistuoja keli skirtingi fotoalbumų tipai, sukomponuoti remiantis skirtingais siekais, atsižvelgiant į auditoriją, kuriai albumas skirtas, bei pasitelkiant skirtingą prezentacinę ir organizacinę logiką. Kitaip tariant, minėtieji mokslininkai padarė išvadą, kad fotoalbumai tarpusavyje iš esmės skiriasi savo reikšme ir funkcijomis. Esama keleto albumų tipų: šeimos, įvykio, autobiografinių ar fiksuojančių įvairiausius pomėgius¹¹. Prieš imantis albumų nagrinėjimo, reikia nustatyti, kuriam tipui konkretus albumas priskirtinas.

Pirmieji du Edvardo Roko Romerio albumai pagal minėtą schemą priklausytų autobiografiniam tipui. Jų esmė – tapatybės kūrimas ir savireprezentacija. Tokio albumo naratyvas paprastai pateikia asmenybės virsmo tuo, kuo ji yra tapusi, istoriją. Atskiros fotografijos nurodo žmones, vietas ir įvykius, reikšmingai svarbius autoriui. Plačiau nekomentuojant, galima teigti, kad jaunuolio Edvardo Roko asmenybės branduolį tuo metu veikė tiek nenutrūkę šeimos ryšiai, tiek nauji studijų draugai, tiek kelionės po Lenkijos miestus, kuriuose jį labiausiai žavėjo architektūra.

Elenos Romerytės albumas sunkiai atsako į klausimus apie autorės savimonę ir labiau priskirtinas šeimos albumų tipui. Nors idealusis tipinis šeimos albumas paprastai apima kelių giminės kartų gyvenimus, o Elenos atspindi vos keletą metų, jame ryškėja kitos šeimos albumo savybės. Tai akivaizdus sudarytojos dėmesys šeimos narių santykiams bei tuos santykius pabrėžiantiems ritualams ir vietoms. Čia kaip ypatinga sakralinė šeimą jungianti erdvė išnyra Tytuvėnų dvaras, o kitose aplinkose šeimos nariai pasirodo jau tik pavieniui. Šeimos albumas – tai kintančios miniatiūrinės visuomenės vizualinė dokumentacija, jos kismo istorija. Kelių tokio tipo vienalaikių albumų palyginimas galėtų suteikti vertingų žinių apie socialinius santykius prieškarinio visuomenėje.

Nagrinėjant Romerių albumų kolekciją ryškėja, kad albumas bei jame suklijuotos fotografijos yra daugiasluoksnis ir įvairiakryptis šaltinis. Pasirinkus atitinkamą žiūros tašką, albumai atsiveria ne tik kaip mėgėjiškos fotografijos iliustracija, bet ir kaip dokumentai, savyje talpinantys informaciją, susijusią su tarpukario Lietuvos kultūra, pasaulėvaizdžiu, tapatybės kūrimu ar apskritai ikonografija.

Pagrindinė teorinė prielaida, kuria remiamasi šioje publikacijoje, nurodo, kad kiekvienas albumas yra tematinė visuma ir kad kiekvieno konkretaus atvaizdo reikšmė vienokiu ar kitokiu būdu susijusi su naratyvu, išsiskleidžiančiu per visą atvaizdų seką albume. Žinoma, tai tik viena iš galimų prieigų, kuria norėta parodyti asmeninių fotoalbumų, kaip istorinių šaltinių, tyrimų galimybes. Niekada moksliniais tikslais rimtai neanalizuoti ir nepublikuoti, Romerių nuotraukų albumai vis dar laukia savo tyrėjo.

Išnašos

- 1 Šiame straipsnyje, atsižvelgiant į įvairiuose rašytiniuose šaltiniuose lietuvių kalba taikomą praktiką, Romerių giminės atstovų vardai ir pavardės pateikiami ne sugramatinta, o adaptuota forma.

- 2 Wickens-Feldman R., „Family Fotography“, *Encyclopedia of 20th Century Photography*, Routledge, 2015, p. 473.
- 3 Walker A. L., Kimball-Moulton R., „Photo Albums: Images of Time and Reflections of Self“, *Qualitative Sociology*, Vol. 12, 1989, p. 157.
- 4 Pasak Jolantos Širkaitės, „Eugenijus Romeris, po I pasaulinio karo supykęs ant vokiečių už tai, kad jie smarkiai nuniokojo Tytuvėnų dvarą ir visus jam priklausiusius kaimus, norėdamas atsiriboti nuo vokiškos protėvių kilmės, atsisakė dviejų taškelių ant „o“ ir nuo 1918 m. oficialiai pradėjo vadintis Romeriu. Juo pasekė dar keletas šios pavardės turėtojų. Tokiu būdu ir jo žmona Sofija tapo Romeriene, taip rašomos ir visų jų palikuonių pavardės.“ (Širkaitė J., „Apie Römerius“, *Römeriai Lietuvoje XVII–XX a. = The Römers in Lithuania in 17th to 20th centuries: mokslinių straipsnių rinkinys*, Vilnius: Kultūros, filosofijos ir meno institutas, 2008, p. 7).
- 5 Plačiau apie gyvenimą Tytuvėnų dvare žr.: Širkaitė J., *Dailininkė Sofija Romerienė: (Zofia Romer, 1885–1972)*, Vilnius: Kultūros, filosofijos ir meno institutas, 2005, p. 51–85.
- 6 Išsamesnės Romerių biografijos pateiktos knygoje: Romer E., *Livonijos ir Lietuvos Römerių giminės istorija = Monografia rodu Römerów na Inflantach i Litwie*, sud. J. Širkaitė, Vilnius: Kultūros, filosofijos ir meno institutas, 2009, p. 172–174, 180–184.
- 7 Plačiau žr.: *Gimnazjum im. Króla Zygmunta Augusta w Wilnie: wspomnienia wychowawców i wychowanków*, Bydgoszcz: Towarzystwo Miłośników Wilna i Ziemi Wileńskiej, 1999, p. 524.
- 8 Apie neišlikusį paveikslą užsimenama knygoje: Klajumienė D., „Bažnyčios altorių, sakyklos, krikštyklos plastika ir ikonografinė programa“, *Tytuvėnų Bernardinų bažnyčia ir vienuolynas*, Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2004, p. 140.
- 9 Vario raižinys saugomas Nacionaliniame M. K. Čiurlionio dailės muziejuje. Plačiau žr.: Širkaitė J., *Dailininkė Sofija Romerienė: (Zofia Romer, 1885–1972)*, Vilnius: Kultūros, filosofijos ir meno institutas, 2005, p. 102–103.
- 10 Walker A. L., Kimball-Moulton R., „Photo Albums: Images of Time and Reflections of Self“, *Qualitative Sociology*, Vol. 12, 1989, p. 155–182.
- 11 *Ibid*, p. 172–180.

Photo Albums of Romeriai from Tytuvėnai in Lithuanian Art Museum

ŠARŪNĖ SEDEREVIČIŪTĖ

Few decades ago – in 1979, to be exact – Lithuanian Art Museum acquired some exhibits from the private collection of Zigmas Naujalis (1893–1979). Among them were three private photo albums of Romeriai family from Tytuvėnai town which belong to interwar period and are now stored in the museum's funds of historical photography. The aim of

this archive is not only to present these albums but also to explore their possibilities of application in various research projects. Even if it is not possible to reconstruct objective data using only photo albums, they remain important and unexplored sources of historical sociocultural knowledge in Lithuania. It is so because precisely through albums people expressed their attitude to life and what is important to them.

When examining Romeriai's collection it becomes clear that album and its photography is a multilayered and multidirectional historical source. It is possible to explore such topics as amateur photography, interwar Lithuania's culture, worldviews, creation of identity and iconography. One only has to choose proper approach and questions.

The main theoretical assumption which supports the last section of this article suggests that every album is a thematically whole and that every specific image is somehow connected to the story which unfolds through the entire set of photos. Of course, this is only one of possible approaches. Unfortunately, these photo albums of Romeriai are still waiting for their devoted researcher.